

ילדתי אותך כדי למצוא אותי

על מלאכת התרגום של "ההשתקפות הכפולה" לאן סקסטון

לאנה הרמן

"אֲגַלְה לְךָ אֶת מַה שְּׁלֵא תוֹכְלִי לְדַעַת.
הַהֲשִׁעְרוֹת הַרְפוּאִיּוֹת וְכָל הַהֶסְבְּרִים
שֶׁהֶסְבִּירוּ אֶת נַפְשִׁי, אֵין בָּהֶם אֶמֶת נוֹגַעַת,
כְּמוֹ הָעֲלִים הָאֵלֶּה, הַמְכִּים, הַנִּשְׁבְּרִים."

את אמא צעירה. ילדתך הקטנה חולה, חולה מאוד. החום אינו יורד. את נטרפת מדאגה. לא, את לא באמת נטרפת, לא פשוטו כמשמעו. כמו שלא חווית דיכאון לאחר לידה. כן, משהו היה שם – משהו שאינו רק תשישות, משהו שאינו רק חרדה. הסתובבת עם עגלת התינוקות בשמש, אבל השמש היתה קרה וקפוצה ואת רק רצית לישון, כל הזמן לישון, להיעלם אל תוך החשיכה ולהפסיק לשמוע את הבכי הזה. היש אשמה נוראה מזו? האשמה על כך שאת רק רוצה להסתלק מתוך הבכי הזה? ואז הילדה חולה פתאום. חולה מאוד ואת נטרפת מדאגה. את תשושה וחרדה וטרופה. לא, לא באמת. אבל את לא יכולה להימנע מהפקפוק העצמי המתמשך, מהכרסום האמהי. האם היא חולה בגללי? היא קורבן למחלה קשה כל כך וכל זה בגללי. לא הייתי קרובה אליה מספיק, לא הלבשתי אותה בדי שכבות, היא לא ישנה בזמן, לא אכלה בזמן, נחלשה, הפכה פגיעה והכל בגללי, בגללי, בגללי.

לא באמת היה לך דיכאון לאחר לידה. היו ימים של חשכה, ימים שבהם לא נותר דבר מלבד העייפות, ימים שהטלת ספק באהבה. הם חלפו, וגם כשגרו עלייך יכולת להם. קמת אל התינוקות הבוכה, חיתלת, רחצת, האכלת. ניצחת את התשוקה לחושך. לא באמת נטרפת מחרדה כשחלתה. אף שלא הרגשת בעומק לברך שהיא תבריא, נתת מקום לידיעה החיצונית, המלאכותית הזאת. חזרת עליה שוב ושוב. לא היו לה כוחות קסם, לא כמו של החרדה. אבל אחזת בה חזק ומשית את עצמך והילדה הבריאה. זה עבר. הכול היה בסדר. את אימא טובה, אבל בתוכך יש גם אימא אחרת. את כפולה.

את מחזור השירים "ההשתקפות הכפולה" התחלתי לתרגם לפני שנשביתי בו. התחלתי משירים אחרים של אן סקסטון. התחלתי מהזעקה המתריסה של Her kind, מהמיניות החזקה של The Kiss, The Ballad Of The Lonely Masturbator, Song For A Lady. את מחזור השירים "ההשתקפות הכפולה" התחלתי לתרגם לבקשתה של חברתי האהובה, המשוררת, אנה הרמן. לא מתוך עצמי התחלתי.

סקסטון אינה קלה לתרגום. הרגש שלה עז ובוטה. המבנים המוזיקליים משוכללים ומורכבים, והכל מוחזק יחד, אחוז, בתחושה אינטנסיבית, מנסרת, שאינה מרפה. את כל המבנה הזה המתרגמת צריכה להרים, לפרק בעדינות ולהרכיב מחדש בשפה אחרת, בלי שיתפרק לה בידיים, בלי שיאבד הטעם. תמיד הרגשתי שכדי לתרגם שיר כהלכה, לא צריך לפענח רק את צורתו, לעקוב אחרי החריזה (שאצל סקסטון היא הרבה פעמים מפותלת),

המצלול, המשקל, הניגון של השיר. כדי לבצע בשיר את הניתוח, מעשה הביתור הזה שהוא התרגום, ולהשאיר אותו בחיים, צריך להנשים אותו, ולא דרך מכונות. בנשימתך את צריכה להחזיק אותו בחיים. להחליף אתו חמצן, להחליף אתו דם. כך הרגשתי ביתר שאת ביחס לסקסטון. בעוד שעם שירים אחרים יכולתי להזדהות, להרגיש אותם, להנשים אותם יותר בקלות – על אף הקשיים הטכניים הכרוכים בתרגום. משהו בי נענה להם ויכולתי לכך, למרות שחוויות החיים שלי רחוקות שנות אור מאלה של סקסטון. עם מחזור השירים הזה היה לי קשה. זו נראתה לי משימה בלתי אפשרית ממש, ואני זוכרת שאמרתי לאנה כמה פעמים במהלך העבודה על התרגום הזה שלא אוכל לו ולא אשלים אותו.

ההשתקפות הכפולה הוא מחזור הממוען אל ג'ויס, בתה הקטנה של סקסטון. הוא מתאר את הרחקתה ואת הוויתור עליה בעקבות ניסיונות ההתאבדות והאישפוז של אימה. הוא מתאר את השחרור מבית החולים והחזרה אל האם – הסבתא של ג'ויס. שם נלפת שוב הקשר בין סקסטון לאמה, הקשר הקשה והראשוני. סקסטון מתארת את הנסיונות לרפא ולקומם את האמהות שלה לבתה – את הנסיונות להשיב אותה אליה. בו בזמן היא מתארת את האמהות הכפולה, את הקשר החוזר ונרקם עם אמה שלה ואת הנסיון להינצל מהמבט השופט והלועג של האם, מהאכזבה שלה. השיר סובב סביב הדיוקנאות של סקסטון ואמה שצוירו עם חזרתה מבית החולים. הדיוקנאות מביטים זה בזה ומקיימים ביניהם קשר שהאם והבת אינן מסוגלות לקיים. הם הנותנים לקוראת דין וחשבון על כל האהבה והאלימות שביחסים האלה.

סקסטון, שכתיבתה הוויזיונית הואשמה לא אחת בפזרנות רגשית ובנרקיסזם, משרטטת כאן את המפה התוך-רחמית השולחת חבלים אל העולם שבחוץ. היא פורשת בפני הקוראת את המאבק לשחרור מהאם והניסיון לאחוז בבת. שני אלה כרוכים זה בזה לבלי הפרד ונדמה שבשל כך אף אחד מהם לא יצליח. סקסטון מתארת היטב את האחיזה המשתקפת והמשכפלת של האמהות שלנו באמהות שלנו. המחלה – הנוכחת בשיר כמעט כדמות, מופיעה גם אצל בתה הקודחת מחום של המשוררת וגם אצל אמה הגוססת מסרטן – סרטן השד. המחלה שסופה כריתת השדיים – המקור לאהבה האמהית, לחום ולהזנה, מושא הכיסופים של חסכי הילדות וגם של האישה הבוגרת. המחלה עצמה היא כשלון האמהות, הכישלון המתמשך הנידון להיות מועבר מדור לדור. המחלה והמוות מחלחלים דרך חבל הטבור, עוברים מאם לבת, ומהבת שניסתה לשים קץ לחייה, אל האם שחלתה בסרטן. איתם זולגת גם האשמה. האשמה על עצם ההעברה, על חוסר היכולת להיות מגן לבתך, מגן מחדירתו של העולם, מגן מעצם האכזבה והחרדה האמהית שעושה בך כבשלה.

המראה, המשמשת לכינון העצמי, מוחלפת במחזור השירים הזה בשני הדיוקנאות הניצבים זה כנגד זה על הכותל הצפוני והכותל הדרומי, כבשתי פינותיה הנגדיות של זירת איגרוף.

שני הדיוקנאות מביטים זה בזה. דיוקן דומם מחליף את האם המאוכזבת מהבת ומתנכרת אליה. דיוקן דומם מחליף את הבת המבקשת להשתחרר מהמבט המצמית של האם, אך ממשיכה לבקש את אישורה. אבל הדיוקנאות אינם דוממים לחלוטין. גם הם קשורים ואינם מרפים מהדמויות החיות (כמו תמונתו של דוריאן גריי). הדיוקנאות גם אחוזים זה בזה ולוכדים את הקוראת במבוך ההשתקפיות האינסופי. אי אפשר לסמוך על ההשתקפיות. עצם קיומן מביך ומבלבל. מהי המציאות? זו הקפואה בזמן? המשתקפת במבט המזלזל של האם? או זו של האם הדועכת מסרטן? זו של הבת שהשתחררה מבית המשוגעים, ההולכת ומבריאה ומשתזפת? או זו שאחזה בידי תשוקת המוות? התמונות מתחלפות במהירות זו

בזו במבוך המראות, מבוך ההשתקפיות, וכמעט אי אפשר לאחוז בדמות אחת קוהרנטית של הדוברת. נראה שהתפררות הדמויות וההשתקפיות הפרגמנטריות שלהן מכוננת את התשוקה למוות – לאין, ובד בבד משרתת את העיסוק הנרקסיסטי-הארכאולוגי, של נבירה בשכבות העצמי. מה חשה הקוראת בשירים האלה? האם היא יכולה לאחוז בדמותה שלה? או שמא ההטחה החוזרת ונשנית במבוך המראות, בין דמות אחת לשניה, מביאה אותה אל גבול ההזדהות? אל חוסר היכולת לגעת בעצמה? כמו שקרה לנרקיסוס.

סקסטון כבולה (או שמא הקריאה שלנו בסקסטון כבולה) בידי תשוקת המוות, בידי הרעיון של היצירה כשיגעון, הדיכוטומיה בין השירה לחיים. המשוררת הסובבת הלוך ושוב במבוך הדייקנאות, במבוך המראות, טווה את הכבלים ומסתבכת בהם עם כל צעד נוסף. היא משתוקקת אל המוות ופחדת מהתשוקה למוות. לידת הבת היא החיים. היא תחלץ אותה. הבת נולדת כדי לחלץ את אמה ממבוך המראות. רק הילדה הקטנה תצליח לגרום לסבתה הקשוחה לבכות, להיחלץ מאחיזתו של המבט הכפול המצמית. אבל המבט הזה כבר נעשה חלק מהעצמיות של המשוררת, מהשירים. הוא ממכר. תשוקת המוות גוברת והיא לא מצליחה להיצמד לילדה, לא מצליחה להשיב אותה.

המחויבות הווידויית של סקסטון מאפשרת לה להודות במה שאף אחת מאתנו אינה מודה בו – בנרקסיזם העמוק של הבאת ילד אל העולם, בתשוקה שהוא יציל אותנו, ימלא את החסר, ישלים אותנו. סקסטון מעניקה לילדתה את המשימה הבלתי אפשרית להציל אותה מתשוקת המוות, לכונן את הזהות שלה כזהות "נורמלית", של נערה נורמלית, של אישה נורמלית ושל אם נורמלית.

"אני שמעולם לא הייתי בטוחה
אין להיות בת, הייתי צריכה
עוד חיים, עוד השתקפות כדי לדעת"

בסופו של דבר היא מודה באשמה ומודה בכישלון.

אני זוכרת רק במעורפל את הערב שבו גמרתי לתרגם את מחזור השירים הזה, את הבית האחרון בשיר האחרון. הייתי בטוחה שלא אצליח לעולם. ישבתי מול המחשב, השיר המודפס מכוסה כולו בשירבוטי תרגום ובהערות בכתב ידי לפניי, פכרתי את אצבעותיי והתייאשתי. ילדתי הקטנה, השנייה, שכל כך דומה לי, באה והתיישבה על ברכיי, חיבקה ונישקה אותי: "לילה טוב, אימא". הדיכוטומיה הנשית פעמה בי במלוא עוצה. הסירוב, הסירוב לאן, הסירוב לאמנות, ההתעקשות על הנורמליות, על החיים, על המשפחה, הכה בי, אבל מבטו הפנימי היה קר וכועס ומלגלג. הרגשתי שאינני יכולה לשיר הזה. סירבתי להנשים אותו, להחליף אתו נוזלי גוף, להודות באמת שהוא כופה עלי. שוב כתבתי לאנה שאין סיכוי, שלא אצליח להשלים את מלאכת התרגום לעולם, ותוך עשר דקות של בכי עיקש השלמתי אותה. הייתי זקוקה לסקסטון כדי להודות באמת:

"לא תוכלי להקל על כבד אשמתי.
ילדתי אותך כדי למצא אותי."